

“В СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ ПРАВДА ...”

До 25-річчя Фонду Тараса Шевченка

17 березня 1992 року засновано Всеукраїнський благодійний культурно-науковий фонд Тараса Шевченка, до якого увійшли нащадки Великого Кобзаря, відомі діячі культури і науки та письменники України.

Закладалася подвижницька та просвітницька праця у форму Всеукраїнського благодійного культурно-наукового фонду Т.Г. Шевченка поступово, спонтанно й фрагментарно — від першої за радянської влади зустрічі у Києві у Спілці письменників України численних Шевченкових родичів та експозиції їхнього творчого доробку до назавжди вкарбованих у пам'ять відповідальних подорожей напередодні референдуму щодо незалежності України до Донецька на велелюдний форум інтелігенції разом із народним депутатом *Рафайлом Юхновським* та до Бердянська, який неймовірно здивував автора цих рядків своєю українністю, бо наша мова лунала і в освітніх закладах, і в кафе, і на вулицях, а прекрасний, вбраний у вишукані українські строї, фактично професійний хор Педагогічного інституту чудово виконував маловідомі українські пісні. Хвилююча атмосфера, хвилюючі розмови щодо конче життєво необхідного отримання нарешті тієї незалежності, за яку наш народ так дорого платив упродовж століть...

Озираючись на той час та відтворюючи у пам'яті думки й почуття того періоду, доходиш єдиного висновку: утворення подібної громадської організації, освяченої ім'ям *Тараса Шевченка*, ще й з ініціативи самих родичів Кобзаря (а надалі й при їхній посильній участі) було порухом природним, логічним і відтворювало дух того часу — часу піднесення, віри у таку довгоочікувану свободу всього національного життя: і економічного, і культурного, і соціального. До тих перших палких ентузіастів, котрі зачинили, як їм здавалося, вкрай необхідну і дуже перспективну справу, належали художники *Микола Лихошва* та *Валерій Красицький* (від родичів Тараса Шевченка),

директор Інституту колоїдної хімії та води АН України, доктор техн. наук, професор *Анатолій Пилипенко*, дизайнер *Ірина Зеленко*, композитор *Анатолій Лосєв*, солістка капели “Думка” *Валентина Іваненко*, інженер *Микола Лисенко* та автор цих рядків, а також вчений і тележурналіст *Валентин Бугрим* та письменники *Микола Сом* і *Анатолій Качан*.

Створення осередків у різних регіонах України, установчі збори в грудні 1991 року, юридичні клопоти, ... і врешті-решт 17 березня 1992 року заступником міністра юстиції *Володимиром Чернишом* в урочистій атмосфері представникам Фонду було вручено посвідчення про державну реєстрацію.

Шанобливе ставлення до Фонду у процесі реєстрації з боку підприємців та деяких керівників державних органів і культурно-освітніх закладів подавало надію: лише працею, а підтримка прийде! Навіть голова тогочасного “Спортлото” *Георгій Ложенко* виявив бажання випустити лотерею для Фонду. І хоча тодішнє збідніле суспільство так її і не розібрало, однак невеликі кошти ми таки отримали.

Проте і тоді, у перші роки роботи, не все складалося так, як уявлялося, хоча нас і в Спілці письменників прихистили, і Міністерство культури та мерія теж трохи підтримали фінансово.

Запрацював Фонд одразу у кількох напрямках — редакційному (очолив *Анатолій Качан*), шевченкознавчому (очолив доктор філол. наук *Анатолій Непокунний*), музичному (очолив композитор *Віталій Кирейко*). Тоді до роботи Фонду долучилися, увійшовши до його Правління, й чимало інших діячів культури та науки. Зокрема: від Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, який офіційно виступив співзасновником Фонду, проректор, професор *Олег Третяк*; від Педагогічного університету ім. М. Драгоманова — академік, ректор університету *Микола Шкіль*; від Київського політехнічного інсти-

туту — проректор, доктор техн. наук **Володимир Шевцов**; індивідуально — Засл. артист України, кобзар **Василь Литвин**; кобзар **Віталій Мороз**; літературознавець, доктор філол. наук **Федір Погребенник**; художник **Григорій Корінь**; архітектор **Микола Босенко**; останній президент України в екзилі, голова Проводу ОУН **Микола Плав'юк**; письменник **Петро Масенко**; академік **Любомир Пиріг**; кінорежисер **Олександр Муратов**; доктор фіз.-мат. наук **Василь Шендеров-**

Світлини з засідань Фонду Тараса Шевченка.
У центрі — голова правління фонду Людмила Красицька
і заступниця Ольга Виноградова. Київ, 1993 р.

Фото ліворуч: делегація фонду Тараса Шевченка у Стрітівській кобзарській школі (Кагарлицький район Київської обл.);
у центрі — голова правління фонду Людмила Красицька і кобзар, Заслужений артист України Василь Литвин, 1998 р.
Фото праворуч: делегація фонду Тараса Шевченка на вшануванні Великого Кобзаря у Каневі, 2000 р.

ський; а трохи згодом — літературознавець **Михайло Конончук**; письменниця, канд. філол. наук **Тетяна Конончук**; Засл. діяч культури **Василь Довжик**.

На той час колективом було розроблено чимало важливих та цікавих проектів, хоча вони вимагали значно більше вкладень, ніж вдавалося зібрати. Та з вірою, що підтримка буде, колектив активно працював, однак період великих сподівань тривав не так вже й довго... А ті жалі та розчарування навіть із відстані вже двох десятиліть так і не змаліли, бо й сьогодні є проекти, в які вкладено багато творчих сил. Так, Анатолій Качан розробив макет дитячого часопису “Чародій”, концепцією якого є спрямування дітей до саморозвитку на ґрунті давніх українських традицій виховання, та унікальний народознавчий календар — книжечку для малечі. На чолі з Анатолієм Непокупним вже було приготовано сценарій до телепрограми “Заповіт”, готувався ефір, та внаслідок заміни керівництва Українського телебачення і його було відкладено до шухляди. Дуже цікавим видавався проект, запропонований Олегом Третяком, — створити голографічний альбом мистецьких творів Тараса Шевченка (все обладнання для цього малося в університеті).

**Світлини з архіву Фонду Тараса Шевченка,
на яких засвідчено події зі вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка
під час заходів у різних містах України та в Казахстані у 1990-х роках**

Обговорювалися спільні не менш цікаві проекти з такими світлої пам'яті особистостями як член-кор. НАН України *Павло Сохань*, літературознавець *Ярослав Дзира*, Голова НТШ професор *Олег Романів*, які були великими друзями Фонду. Зокрема, уже на рівні Міносвіти обговорювалася можливість створення на основі Фонду філії НТШ у Києві тощо. Не спромоглися, звичайно, і на дуже важливий захід — зробити всеосяжну експедицію по місцях перебування Тараса

Шевченка з ревізією стану пам'яток, пов'язаних із його ім'ям (а вони ще тоді мали жахливий стан...), та ретельно зібрати рештки спогадів про перебування поета в різних куточках України, з якими систематично зверталися до нас в регіонах.

Та ілюзії щодо впровадження численних ідей і підготованих до реалізації проектів невідворотно гаснуть, натомість гостро постає проблема хоч як-небудь зберегти Фонд власними силами. Траплялося, що продавалися останні власні родинні цінності... У таких випадках добре підпирало в разі незначних, але частих, витрат також плече праонуки Т. Шевченка *Ірини Зеленко*. Єдине, що тішило колектив, це те, що Фонд мав надійний притулок — багаторічний безкоштовний офіс на теренах Київського університету ім. Т. Шевченка опісля того, як Фонд втратив приміщення (так само безкоштовне) у Спілці письменників України, де й перебував-то усього близько року. Завдячуємо притулку в університеті людині неординарній, відданій своїй справі, бо це був не лише видатний вчений, академік, патріот, але й дуже вправний менеджер державного рівня — ректору університету *Віктору Васильовичу Скопенку*. "*Тарас Шевченко? Саме у нас йому й місце!*" — категорично заявив він при перших наших клопотах щодо розміщення Фонду. Місце розміщення запропонував доцент інституту журналістики цього ж університету, член правління *Валентин Бугрим*. Після відходу Скопенка В.В. від керівництва університетом нас настійливо попросили з малесенької кімнатки з огляду на нашу неспроможність оплачувати (ой же! які коштовні квадратні метри у центрі міста!).

"*Шевченко був безхатченком, і його Фонд в незалежній Україні такий самий!*" — іронічно коментували ці події гості з діаспори.

В результаті на поточний момент, на 25-ому році свого існування, Фонд знаходиться у прямому розумінні в повітрі й свої засідання щоразу проводить, де пощастить. Вніс швидкоплинний час корективи й у склад Правління Фонду — дехто відійшов від співпраці за станом здоров'я, інших вже немає поміж нас...

А свого часу — всередині 1990-х — стелився такий спокусливий і простий шлях Фонду до сталих фінансових джерел... Гадаєте, з боку політиків або політичних партій? Авжеж!

Світлина з архіву Фонду Тараса Шевченка — під час днів української культури в Тюменській області Росії

За нашим глибоким переконанням Тарас Шевченко не може належати ніякій політичній силі, бодай і найпатріотичнішій. Шевченко належить українському народові! Підтримка надійшла навіть з Москви від Спільки громадських культурно-мистецьких організацій! І пропозиція дуже наполеглива (приїздили митці для перемовин, безперервно дзвонили, вимагаючи статутні документи) і дуже багатообіцяюча щодо фінансування. Однак уже й тоді кризь надто настирливу *“братську турботу”* виразно проглядала якась завуальована, тобто підступна, мета, якої чомусь, на відміну від нас, стільки років геть не помічали наші керманічі. Чи таки помічали? А, може, власні інтереси дорожче батьківщини? Та попри все, так хочеться вірити, що багаторічні зусилля колективу Фонду не пішли за водою. Дещо ж таки спромоглися втілити в життя...

Від першого ж року діяльності розпочалася творча робота зі студентами унікальної кобзарської школи, заснованої наприкінці 1990-х років у селі Стрїтівка Кагарлицького району Київської області. Майже щотижня впродовж кожного начального року з творчою молоддю зустрічалися письменники, музиканти, художники, організовувалися творчі звіти молодих кобзарів на сценічних майданчиках Києва. Тоді ж започатковано і культурно-просвітницьку програму для учнів та студентів *“Україна майбутня”* — цикл зустрічей з митцями та науковцями — з метою відкрити молоді малознані імена видатних українців.

1994 року, коли у вищих навчальних закладах ще й не мріяли про внутрішні студентські конференції, Фонд до березневих шевченківських днів запровадив загальноукраїнську студентську наукову конференцію-конкурс: *“Розбудова держави: духовність, екологія, економіка”* під гаслом *“Оживуть степи, озера...”* (Т. Шевченко). І що то були за конференції впродовж семи років! Щороку до 500 учасників майже з усіх ВНЗ країни, до 35-ти секцій, дев'ять премій та 150 найкращих доповідей, відзначених грамотами за підписом і голови Фонду, і міністра освіти. Врешті випуск збірника. Конференції проходили як на терені київських ВНЗ, так і в інститутах НАН України, де відбувалася певна апробація рівня підготовки студентської молоді з орієнтацією на подальше залучення її до наукової роботи. *“Неоціненну справу робите! Навіть не уявляєте, яку!”* — стверджував, відвідавши Фонд, ректор Донецького університету академік *Шевченко В.П.* Та ми добре уявляли свою мету. Недарма, розпочинаючи конференцію у знаменитій Менделєївській залі Київського політехнічного інституту з пленарного засідання, запрошували до виступу представників діаспори, дисидентів та активних українських патріотів, зокрема професора *Яра Славутича* (Канада), останнього президента України в екзилі *Миколу Плав'юка*, академіка *Дмитра Гродзинського*, головного редактора газети *“Українське слово” Михайла Вербового* (Польща), директора Інституту археографії, члена-кореспондента НАНУ *Павла Соханя* та ін. Допомозі в її організації гаряче завдячуємо міністрам освіти *Петру Таланчу-*

кові, Михайлу Згуровському, Василю Кременю, які безвідмовно й активно підтримували цей проект упродовж семи років, дарма, що конференція в коридорах влади набрала слави “бандерівської”. Цікаво, чи діє на сьогодні створене під час першої ж конференції Всеукраїнське студентське товариство, яке засновувалося тоді з великим ентузіазмом?

Розпочав на той час Фонд роботу і над поширенням у суспільстві нового, не заполітизованого, наближеного до реального, образу Тараса Шевченка. Відтак 1995 року на Івано-Франківщині спільно з місцевою філією Фонду було проведено науково-публіцистичну конференцію “Тарас Шевченко і Західна Україна”. Наступного року вже до Києва зібралася чимала когорта шевченкознавців із-за кордону (більше десяти видатних літературознавців із країн Європи та Америки) для участі в наступній конференції — “Тарас Шевченко і національно-визвольні змагання українського народу”.

Прикро, однак, що наміри зробити подібні конференції щорічними так і не вдалося втілити в життя, хіба вже згодом зі скрипом провели ще дві: “Тарас Шевченко і Україна ХХІ ст.” (2000 р.) та “Краєзнавче шевченкознавство: стан, проблеми, перспективи” (2001 р.). Матеріали вищезначених конференцій, на щастя, також побачили світ.

А ще для студентів київських ВНЗ під час шевченківських днів проводилися творчі конкурси “Заповіт”, для малят — літературно-мистецьке свято “У гостях у Тараса Шевченка”. Організовувалися конкурси та інші заходи патріотичного спрямування і в окремих районах Києва та області.

Від 1994 року Фонд запровадив міжнародну премію за подвижницький внесок у національне та державне відродження: “*В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля*”.

Щорічно премія (останніми роками — відзнака) вручається трьом номінантам, із яких один з-поза меж України. Поміж нагороджених: *Василь Барка* (США), *Дмитро Штогрин* (США), *Іван Яцканин* (Словаччина), *Йосип Струцюк*, *Валеріан Ревуцький* (Канада), *Микола Плав'юк* (Канада), *Катерина Кричевська-Росандич* (США), *Юрій Бойко-Блохін* (Німеччина), *Руперт Кльотцтл* (Австрія) та інші. З українських преміантів — відомі діячі — *Петро Ротач*, *Володимир Малик*, *Богдан Пастух* (перший голова Луганської “Просвіти”), *Роман Коваль*, *Петро Засенко*, *Василь Яременко*, *Роман Круцик*, *Григорій Зленко* та ін. Власне, невдовзі цьому проєктові також виповниться 25 років. Урочистості з вручення дипломів традиційно відбуваються на могилі Тараса Шевченка в Каневі. Першим спонсором премії на постійній основі визвався стати “Укрсоцбанк”, очолюваний тоді *Іваном Миколайовичем Носом*. Але що в наш час є сталим? Як уже зазначалося вище, премія, за браком спонсорів, набрала останніми роками взагалі статусу відзнаки.

Завдяки 200-річчю Т.Г. Шевченка, Фонду дещо таки пощастило з видавничою діяльністю. Так, від 2005 року почав виходити до ювілею “*Шевченківський*

краєзнавчий альманах”, чим щиро завдячуємо людині, яка впродовж багатьох років завжди намагалася (і зовсім не заради реклами) посилено підтримувати Фонд. Це — бізнесмен, очільник благодійного Християнського фонду, людина глобального державного мислення, патріот *Валерій Бабич*. За його підтримки були і студентські та шевченківські конференції, премія Фонду і поїздки до Канева, поточна діяльність Фонду, спроба впровадити проєкт “*Шевченківська листівка*”, перший випуск якої “Шевченко в автопортреті” у 500 примірниках було поширено поміж учасниками Шевченківського вечора в Національній опері України. На жаль, ювілей поминув й випуск “Альманаху” знаходиться під великим питанням. Мусимо докладати максимум зусиль для пошуку коштів, аби продовжити видання, на котре є великий попит як в Україні, так і за її межами.

Проведено було й інші заходи до 200-річчя від Дня народження Великого Кобзаря. Зокрема, член правління фонду *В.В. Бугрим* видав книгу “Тарас Шевченко ... на Майдані”, створив спеціалізований сайт-видання “*Шевченко ювілейний*”, опублікував чимало новаторських статей про національного генія і про рока у часописах та наукових збірниках.

Малися у Фонді й музичні проєкти. Один з них — тріо віртуозів “Заповіт”, яке навіть презентували публіці в Українському домі (втілив *Віталій Курейко*). Великий успіх та позитивні відгуки в пресі не порятували цей унікальний колектив від розвалу з тієї ж самої банальної причини, що й решту. Обговорювався і дуже привабливий та актуальний проєкт Кобзарського театру, однак лише обговорювався...

Власне, Фонд усі 25 років тісно співпрацював з кобзарями, які були окрасою багатьох його заходів, а кобзарі *Василь Литвин* та *Віталій Мороз* входили до складу Правління.

Окрема сповідь щодо осередків Фонду в регіонах. Так, сповідь... Бо вони чи ще не більше потерпали від байдужості тих, хто мав би підтримати їхню діяльність. А діяльність була різноманітною і визначалася різними чинниками — від можливостей до традицій та потреб на місцях. Так, у Лубнах Полтавської області на чолі філії Фонду стояв видатний український письменник, великий патріот, невтомний громадський діяч (попри важкої хвороби) *Володимир Малик*, і його, разом із колегами по осередку, хвилювали всі аспекти культурницького життя міста й району. Докладні звіти про численні заходи він надсилав акуратно щороку.

Дуже неординарною була діяльність філії в м. Охтирка Сумської обл., де взялася за справу людина не байдужа до долі свого краю, енергійна та обдарована *Катерина Макаренко* — співачка, керівник художнього колективу “Калина” (у попередні роки зав. відділом культури та заст. мера з гуманітарних питань). Розмаїття заходів Охтирської філії складно перелічити — це і робота з відродження пам’яті свого великого земляка *Івана Багряного*, і створення творчих колективів, і просвітницькі літературно-мистецькі заходи для школярів та молоді, і дуже цікавий

міжнародний пленер зі стародавнього гончарства. Чимало доброго можна сказати й про діяльність решти філій. Найбільш активними поміж інших були Севастопольська, Харківська, Дніпровська, Одеська, Надвірнянська Івано-Франківської області, Борщівська Тернопільської обл.

Однак, якщо діяльність усіх філій охоплювала не лише шевченківську тематику, то маємо ще одну — унікальну, і діє вона безпосередньо на батьківщині Тараса Шевченка в селі Шевченкове. Філію очолює *Микола Лисенко*, праонук поета, об'єднуючи в селі інших родичів. Вся робота цього осередка пов'язана

Праонука Великого Кобзаря Людмила Красицька із Василем Яременком і Олександром Шугаєм, який був уповноважений Олексієм Коноваловим та Фондом Івана Багряного отримати премію і передати її Олексію Коновалову

Спільне фото лауреатів 2016 року Всеукраїнського культурно-наукового благодійного Фонду Тараса Шевченка і членів Правління фонду після вручення премій “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля” біля підніжжя пам'ятника Тарасу Шевченку в м. Каневі.

Зліва направо: Мар'ян Піняк (директор Національного Шевченківського заповідника у Каневі), Петро Засенко, Василь Довжик, Людмила Красицька (Президент фонду, праонука Великого Кобзаря), Василь Яременко, Валентин Бугрим, Олександр Шугай, Алла Яхімович (науковий працівник музею)

саме з життям і творчістю Кобзаря. Так, проводяться конкурси читців Шевченкових творів; ведеться робота зі збереження пам'ятних місць поетового дитинства (в т.ч. калинового дерева, в хащах якого колись ховався малий Тарас від мачухи); відбуваються зустрічі як у області, так і по інших регіонах України з родичами Тараса Григоровича — мешканцями села тощо. У цьому ж аспекті працює і Зелено-Дібрівська філія Фонду в однойменному селі Городищенського району Черкаської області.

Головна організація Фонду при найменшій нагоді завжди долучалася до діяльності філій як у формі консультацій, так і за безпосередньої участі в проєктах. Врешті, Фонд долучався до численних заходів майже в усіх регіонах України і скрізь зустрічав відданих ентузіастів, готових розгорнути активну діяльність в місцях свого проживання за найменшої підтримки. Однак саме цього Фондові завжди бракувало незалежно від того, хто добирався до солодко омріяної влади...

Несправедливо було б не згадати тут багаторічну активну співпрацю Фонду із Санкт-Петербурзьким українським громадсько-культурним об'єднанням ім. Т.Г. Шевченка, яке вважало себе філією Фонду та щорічно звітувало про свою роботу. Так само у структурі Фонду бажало бачити себе і Воронезьке українське товариство, з яким теж були тісні стосунки. Мали співпрацю і з осередками Тюменського й Краснодарського краю та Курської області. За найменших (знову ж таки матеріальних) можливостей такі контакти — розширені і сталі — включно із допомогою цим східним українським громадам могли б стати реальністю й зміцнити позиції України там, де сьогодні наші земляки нас сприймають, м'яко кажучи, з острогою. Контакти Фонду із західними українськими осередками незначні, попри великої кількості лауреатів премії з різних країн світу. Близькі контакти встановлено з українською громадою Румунії.

Дискусія про насущне: “Хто тепер у нас месія? Ох, Шевченка б в Президенти, від народу диригента”.

Зліва направо: Петро Засенко, Василь Довжик, Олександр Шугай, Василь Яременко, Валентин Бугрим

На завершення цієї стислої сповіді, до якої внесено найголовніші віхи 25-річної роботи Фонду з його досягненнями та невдачами, низько з вдячністю вклоняємося всім переліченим вище учасникам його діяльності на різних етапах того непростого життя, що для всіх тягло за собою не прибутки, а, швидше, збитки. Ми переконані: ніщо не гине у вирі шаленого життя, все пролонговано в майбутнє й, відповідно, мусить таки позначитися на подальшій долі нашої рідної України. І нехай вдалося зробити значно менше від можливого, проте з чистим сумлінням можемо усвідомлювати — цеглинку, бодай і маленьку, але закладену не на заробітчанській ниві, а на жертівній, закладено таки в духовний храм нашої державності, який страдницьки боляче зводиться українцями на своїй Богом даній землі. І буде зведено, безперечно. І стоятиме він, безперечно, вічно!

Сьогодні ж питання в іншому. Чи існуватиме цей Фонд, освячений на працю цілою когортою кровних Шевченкових родичів, і на працю не лише з метою поширення Кобзарєвого Слова, а й на духовне відродження нації та формування сучасної провідної держави і надалі? Адже за своєю суттю за чверть століття він набрав національного історичного значення в межах держави! Чи знайдуться для його відродження не чиновники з пустими словами і формулярами, а справжні державці? Або спонсори не від “розкрутки” власного політичного іміджу, а щирі патріоти?

Адже дуже хотілося б не тільки відродити найактуальніші зі старих проєктів, але й встигнути вчасно зреалізувати нові, наприклад, “Тарас Шевченко — духовний батько Майдану”, “Тарас Шевченко в АТО”. Бо ж не можна втрачати набуте — мобілізаційний вплив Шевченкового Слова на громадськість, — а треба усвідомлено, аналітично передавати естафету наступним поколінням. Дуже цікавою видається і науково-публіцистична конференція щодо впливу Шевченка на європейський (або й світовий) цивілізаційний поступ. Чи хтось має щодо цього якісь сумніви?

Щодо реального сьогодення: уже оголошено квест-марафон “Як знаємо ми Тараса Шевченка?” на знання його творчості й життя (зі створенням спеціального сайту) та фестиваль одного музичного твору на слова Шевченкової поезії “Заповіт”, адже десятки і десятки композиторів України та зарубіжжя поклали його на музику, хоча мало хто знає про них або чув їхнє виконання... ■

Валентин Бугрим
завідувач кафедри
Українського інституту
підвищення кваліфікації працівників
телебачення, радіомовлення і преси,
член правління Фонду Тараса Шевченка,
м. Київ

(персональний сайт
<http://www.bugrym.com/career.htm>)